

1945. március 6. — fontos lépcsőfok a hazai szocialista forradalom felé

Egy előző tanulmányban (*Korunk*, 1974. 6. 728—732.) az 1944. augusztus 23.—1945. március 6. közötti államhatalom jellegét elemezve, pártunk főtitkárának a demokratikus kormány 1945. március 6-i beiktatása 25. évfordulóján tartott ünnepi gyűlésen elhangzott beszédéből indultunk ki, miszerint: „A Groza-kormány megalakulása nemcsak egyszerű kormányváltás volt, hanem országunk politikai rendszerének megváltoztatása is...” (Nicolae Ceaușescu: *Románia a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építése útján* 4. Bukarest, 1970. 608.)

Úgy véljük, pártunk dokumentumaiból világosan kiderül, hogy 1945. március 6.—1947. december 30. között népi forradalmunk lényegét a munkások és parasztok forradalmi-demokratikus ereje határozta meg. Nicolae Ceaușescu elvtárs hangsúlyozta, hogy „összetételénél és programjánál fogva a március 6-i kormány határozottan munkás-paraszt jellegű, forradalmi demokratikus kormány volt” (I. m. 622.). A Román Kommunista Pártnak a XI. kongresszuson jóváhagyott, a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építését és Romániának a kommunizmus felé haladását célzó Programja is hangsúlyozza, hogy az 1945. március 6-i román kormány „kimondottan munkás-paraszt jellegű forradalmi demokratikus kormány, amely kifejezte a mélyreható forradalmi, társadalmi és politikai átalakulásokért síkraszálló erők széles körű együttműködését”. Az alábbiakban megkíséreljük kiemelni az új hatalom néhány, talán legjellemzőbb sajátosságát, megpróbáljuk elemezni, hogy ez a hatalom hogyan biztosította a legmegfelelőbb és legszerencsésebb keretet a jelentős forradalmi és demokratikus átalakulások megvalósításához. Ez a metamorfózis nemcsak arra volt hivatott, hogy megoldja, a néptömegek törekvéseinek és igényeinek megfelelően, azokat a nagy kérdéseket, amelyek az akkori Románia feltételei közt égetővé váltak, hanem arra is, hogy előkészítse az utat a szocialista forradalom felé.

Nem hibázhatunk, ha azt állítjuk, hogy egy ilyen időszak nélkül nem lett volna lehetséges a szocialista forradalomra való áttérés. Pártunk érdeme, hogy megértette népi forradalmunk időszakának átmeneti jellegét, és mindent megtett, hogy a forradalmi folyamat megszakítás nélkül a szocialista forradalomban teljesejék ki.

A cári Oroszország adott helyzetének elemzése alapján Lenin már 1905 előestéjén előre látta a proletariátus vezette forradalom perspektíváit azokban az országokban, ahol a polgári demokratikus forradalom elakadt, ahol a kapitalizmus már átlépett imperialista korszakába. Megfogalmazta egy olyan hatalom megszületésének lehetőségét, amely lényegét tekintve a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája. A *szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban* című munkájában (Lenin *Válogatott Művei* I. Budapest, 1955) többek között ezeket írja: „...az az erő, amely »a cárizmus felett döntő győzelmet« arathat, csak a nép, vagyis a proletariátus és a parasztság lehet, ha a fő, a nagy erőket vesszük, s a falusi és városi kispolgárságot (ez is »nép«) e kettő között osztjuk el. A forradalom döntő győzelme a cárizmus felett annyi, mint a *proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája*... Senki más nem arathat döntő győzelmet a cárizmus felett.

Es ez a győzelem igenis diktatúra lesz, vagyis feltétlenül katonai erőre, a felfegyverzett tömegekre, felkelésre kell majd támaszkodnia. [...] Ez csak diktatúra lehet, mert azoknak az átalakításoknak a végrehajtása, amelyek haladéktalanul és feltétlenül szükségesek a proletariátus és a parasztság számára, kétségbeesett ellenállást fognak kiváltani a földbirtokosokból is, a nagyburzsoáziából is, a cárizmusból is. Diktatúra nélkül nem lehet megtörni ezt az ellenállást, nem lehet visszaverni az ellenforradalmi kísérleteket.“ (591.)

A fenti megállapítások, Lenin ismert művéből idézett sorok egy vitathatatlan igazság kidomborítását szolgálják: *kommunista pártunk Románia adott feltételeihez alkotó módon alkalmazva a marxizmus—leninizmus általános érvényű téziseit, a bonyolult kérdések és feladatok megoldásának módozataival hozzájárult a tudományos szocializmus elméletének gazdagításához.* Mindezt pártdokumentumaink többször hangsúlyozták. Nicolae Ceaușescu elvtárs mondotta a már említett ünnepi gyűlésen: „A romániai forradalmi harcok elemzése ismételten igazolja azoknak a marxista—leninista tételeknek a helyességét, hogy a szocialista forradalom és a szocialista építés útjára lépő minden nép magával hozza saját tapasztalatát, az általános törvényeket pedig sajátos formákban, konkrét életkörülményeinek megfelelően, az országokként változó különböző történelmi adottságoknak megfelelően alkalmazza. A forradalom sikeres kibontakozása Romániában új módszerekkel és harci formákkal, a társadalom szocialista átalakítása által felvetett nagy problémák új megoldásaival gyarapította a marxizmus—leninizmus elméletének és gyakorlatának tárházát; országunk tapasztalata rendkívüli erővel domborította ki a tömegek szerepét a hatalom kivívásában, a nemzet összes forradalmi demokratikus haladó erői összefogásának különleges jelentőségét a kizsákmányoló osztályok megdöntése és az új társadalmi rend felépítése érdekében.“ (I. m. 629.)

Az 1945. március 6-án beiktatott kormány lényegét tekintve nem volt polgári természetű, annak ellenére sem, hogy az állam vezetésében (a március 6-i kormányban, majd később az 1946. november 19-i választások után megalakult, Románia történelmében az első demokratikus parlamentben) a polgárság képviselői is részt vettek (a Gh. Tătăreșcu vezette liberális, az Anton Alexandrescu irányítása alatt álló nemzeti parasztpárti politikai csoportosulások), s a királyt sem üzték még el az ország éléről. A polgárság egy részével való együttműködést pártunk érdekéért kell értékelnünk, mint ama képességeinek bizonyítékát, hogy hozzáértéssel aknázza ki a kizsákmányolók sorai között támadt ellentmondásokat, s a forradalom ügye mellé vonja — adott időszakban — azokat, akik egyetértettek a forradalom programjával vagy annak egy részével. Pártunk ily módon megkönnyítette a kizsákmányolók legveszedelmesebb elemei elleni harcot. Ezek — az akkori Románia konkrét feltételei között — a vasgárda, a fasiszta szervezetek és a polgári-földesúri pártok jobbszárnyának soraiból kerültek ki.

Ennek a taktikának az alkalmazása során pártunk nem tévesztette szem elől azt a fontos ténytet sem, hogy e polgári elemek csupán „időleges útítársak“ voltak a forradalom útján, akik készek azt elhagyni abban a percben, mihelyt korlátozzák vagy megcsonkítják saját vagy osztályuk érdekeit. Így is történt, ez volt az 1947 novemberében foganatosított intézkedések célja, amikor népi forradalmunknak egy magasabb fokra emelése érdekében az államapparátusból (különösen a kormányból és a parlamentből) kizsákmányolták a polgárság utolsó képviselőit, majd 1947. december 30-án megdöntötték a monarchiát, és kikiáltották a Román Népköztársaságot.

Az 1945. március 6-án beiktatott hatalom lényegét tekintve nem volt a proletariátus diktatúrája. Nem is lehetett az, mivel a polgári demokratikus forradalom kiteljesítésének folyamata még nem fejeződött be.

A március 6-i új kormány „uralomra jutásával a romániai forradalmi folyamat új szakaszba lépett, amelynek célkitűzése a burzsoá-demokratikus forradalom kiteljesítési folyamatának befejezése, a román társadalomban mélyreható társadalmi-politikai változások megvalósítása volt“. (Nicolae Ceaușescu: I. m. 622.)

A mélyreható forradalmi, társadalmi és politikai átalakulások folyamatában „Országunk kommunistái és demokratikus erői tevékenységének irányításában fontos szerepet játszott abban az időszakban a párt 1945. októberi Országos Konferenciája. A Konferencia, amely 20 évi illegális tevékenység után a szabadság körülményei között tartott első ilyen megnyilatkozás volt, megvonta a párt által a forradalmi harcban kivívott történelmi jelentőségű sikerek mérlegét, kijelölte a jövőbeli tevékenység irányvonalát... A Konferencia határozatainak megkülönböztetett jelentőségük volt az elkövetkező nagy osztálycsaták sikeres kibontakozásában, a hazai mélyreható forradalmi és demokratikus átalakítások végrehajtásában“ (A Román Kommunista Párt programja a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építésére és Romániának a kommunizmus felé haladására).

Annak ellenére, hogy a reakció, élen a királlyal, mindent elkövetett, hogy gátat emeljen népi forradalmunk fejlődése elé, a polgári demokratikus forradalom kiteljesítése után a széles néptömegek támogatta kommunista pártunk egy olyan programot kezdeményezett és hajtott végre, amelynek kapitalistaellenes jellege aligha vitatható. Románia Nemzeti Bankjának államosítása, üzemi bizottságok felállítására, a gazdasági élet munkásellenőrzésének megerősítése, a mezőgazdasági ingatlanok és termékek forgalmazásának rendszabályozása, a pénz stabilizálása: mind-mind jelentős intézkedések voltak a gazdasági élet talpraállítása érdekében. E program megvalósulása kedvező feltételeket teremtett az 1947 második felében életbeléptetett intézkedésekhez.

Mindezeket a megvalósításokat — jóllehet azok a polgári demokratikus forradalom kiteljesítésével vagy pártunk antikapitalista programjával kapcsolatosak — a monarchia feltételei, az államgépezet régi formái-keretei között értük el. Tagadhatatlan azonban, hogy ezen a téren is történtek változások, amelyek — a régi formák megőrzésével — elsősorban a tartalomra vonatkoztak.

Ismert tény, hogy a királyság fenntartása nem jelentette azt, hogy kommunista pártunk lemondott a köztársaságot szorgalmazó politikáról. Ellenkezőleg. Pártunk egyrészt olyan intézkedéseket kezdeményezett, amelyek a forradalmat gátló királyi hatalom hatáskörének leszűkítését célozták, másrészt pedig felkészítették az események fejlődését meghatározó néptömegeket a monarchia megdöntésére. Tény az is, hogy a király nemegyszer kompromittálta magát a forradalmi nép előtt. Megemlíthetjük a „királyi sztrájkot“: ekkor közel fél esztendeig nem akart a március 6-i kormánnyal együttműködni, vagy gondoljunk az ország katasztrófáját okozó háborús bűnösök üldözésével és elítélésével kapcsolatos magatartására vagy állásfoglalására az első demokratikus parlamenttel szemben. A forradalmi nép nyomására minden alkalommal változtatnia kellett azonban magatartásán. Arra kényszerült, hogy az alkotmány előírásait a néptömegek törekvéseinek és elvárásainak megfelelően alkalmazza, és nem úgy, ahogy reakciós környezete tanácsolta.

Annak ellenére, hogy még fennálltak az államapparátus régi szervezeti formái, az 1945. március 6-i demokratikus kormány meggyorsította a demokratizálódási folyamatot, a katonai-fasiszta diktatúra nyomainak felszámolását. Olyan új intézkedések történtek, amelyek — ebben a történelmi időszakban — képessé tették az államhatalom szerveit a népi forradalom feladatainak és célkitűzéseinek megvalósítására. Így például az 1946. november 19-i parlamenti választások után, a miniszteri tárcák újraelosztása alkalmával a Nemzetgazdasági Minisztérium vezetését — amelyet addig a Nemzeti Liberális Párt tartott kezében (Gh. Tătăreșcu) — a Román Kommunista Párt vette át, és élére pártunk akkori főtitkárát, Gh.

Gheorghiu-Dej által állította. Ez a minisztérium — új elnevezéssel: Ipari és Kereskedelmi Minisztérium — olyan szervvé alakult, amely minden ténykedésével a demokratikus politikai erők, a népi forradalom törekvéseit szolgálta. Amikor a forradalom a nemzetgazdaság helyreállítását, az 1938. évi termelési szint elérését, a spekuláció leküzdését, a nyilvántartás, ellenőrzés megszervezését, a termelés irányítását tűzte ki célul, a minisztériummal kapcsolatos pártintézkedések nemcsak jótékony hatásúak, hanem objektíven szükségesszerűek is voltak. 1947 második felében ez a minisztérium az üzemi bizottságokkal együtt termelési tervek kidolgozásához kezdett; ez a fontos kezdeményezés a munkásosztály felkészítését jelentette az 1948. június 11-i államosításra. Hasonlóképpen említésre méltóak az 1945. március 6-i demokratikus kormányának azok az intézkedései, amelyek során elfűzték a reakciós polgármestereket és prefektusokat, s új, a régi közigazgatási törvényekkel — amelyek például előírták a kötelező iskolai végzettséget s a korhátárt azok számára, akik a közigazgatási egységek élére kerültek — ellentétes intézkedéseket hoztak. Ezek az intézkedések, az 1947-ben hozottakkal együtt — például ideiglenes bizottságok alakultak a községekben és megyékben — a helyi-közigazgatási reformok megvalósítása felé egyengették az utat. Erős demokratizálódási folyamat indult meg a hadseregben, az igazságszolgáltatásban, az államapparátus többi kulcsfontosságú területén; ennek eredményeképpen az állami szervek nemcsak a népi forradalom feladataihoz nőttek fel, de közelebb kerültek a néphez is.

A közélet demokratizálódását célzó intézkedések — mint a román nép anti-imperialista, reakcióellenes, demokratikus állásfoglalásának kifejezői —, nagyon kevés kivétellel (a polgári jogfosztottságra ítélték, a háborús bűnösök, az ország katasztrófájáért felelős személyek, a tisztogatási törvények alapján az államapparátusból kártérítés nélkül elbocsátott elemek), az ország egész lakosságát érintették. Hadd említsük meg, hogy az 1946. november 19-i parlamenti választásokat rendszabályozó előírások (a 2218. és 2219. számú törvényerejű rendeletek) minden román állampolgár számára — ha a törvényes feltételeknek megfeleltek — azonosak voltak. (Több mint 7 millió állampolgár járulhatott az urnák elé, szemben az 1937. decemberi parlamenti választásokkal, amikor kb. 4 millió volt a választási listákon szereplők száma. A többi választáson még ennél is alacsonyabb volt.)

A népi forradalmunk kibontakozásának folyamatában 1947 második feléig elért jelentős sikerek lehetővé tették, hogy népi forradalmunk a szocialista forradalom korszakába lépjen. A kommunista párt megértette, hogy a forradalom demokratikus és szocialista korszaka között „nincs kínai fal”, ahogy Lenin is hangsúlyozta a maga idejében. 1947 novemberének első napjaiban eltávolították a kormányból a polgárság utolsó képviselőit, majd ugyanez év december 30-án — amikor ennek feltételei létrejöttek — az állam éléről elűzték a királyt, és kikiáltották a népköztársaságot. Minőségi ugrás volt ez; az államhatalom jellege és az állam formája közti konkordancia megteremtését jelentette.

„1944. augusztus 23-ától az 1947-es esztendő végéig terjedő egész időszakot azok a nagy forradalmi harcok jellemzik, amelyek elvezettek a mélyreható társadalmi átalakuláshoz, a nemzetiségek teljes jogegyenlőségét biztosító nemzetiségi politika alkalmazásához, a népi tömegek érdekeit szolgáló egész sor gazdasági és társadalmi reform megvalósításához. Ezekben az esztendőknél átfogó tevékenységet bontakoztattunk ki a nemzetgazdaság helyreállításáért, a földreform és más demokratikus forradalmi jellegű strukturális reformok végrehajtásáért; azon munkálkodtunk, hogy növekedjen a munkásosztály szerepe, hogy a munkásosztály közvetlenül részt vegyen a vállalatok vezetésében. Ez a szakasz jelezte a népi demokratikus forradalom végrehajtását, a munkások és parasztok hatalmának megteremtését, népünk rátérését jövője szabad alakításának útjára.“ (A Román Kommunista Párt Programja)